

70. YILINDA BÜYÜK SÖYLEV

15-20 Ekim 1997 tarihleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin en değerli siyasi belgesi kabul edilen *Büyük Söylev*'in okunuşunun 70. yıldönümüydü. Mustafa Kemal Atatürk, bundan 70 yıl önce, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın İkinci Kongresi'nde, 15 Ekim 1927 Cumartesi günü *Büyük Söylev*'ini okumaya başlamış, altı günde toplam 36 saat 30 dakikada okumasını tamamlamıştı. Büyük Söylev'in altı gün sürmesi, Batı dünyasında *Six-day Speech* ya da *Marathon Speech* olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. ABD'de çıkan *Literary Digest* Dergisi, 19 Kasım 1927 tarihli sayısında *Büyük Söylev*'den, «Türk Cumhurbaşkanı'nın 400.000 kelimelik mesajı» olarak söz eder.

Atatürk, 1927 yılının ilk yarısında Köşk'te hummalı bir çalışma içine girer ve kendisinin yarattığı tarihi yazmaya başlar. Bu yoğun çalışma, aynı yıl Haziran ortalarında geçirdiği ağır bir kalp krizi nedeniyle bir süre kesintiye uğrar. Aylar süren yoğun çalışma sonucunda ise, sözü edilen her olgunun belgelerle desteklendiği bir "belgesel" ortaya çıkar.

Söylev, Atatürk'ün kendi deyişiyle, «Türk ulusunun yüzyıllar boyunca uğradığı sonu gelmez yıkımlardan kurtulması, içinden çıkabilmek için büyük özveriler gerektiren pis bataklıklara bir daha düşmemesi için gelecek kuşaklara dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek uyarılarda bulunmak» amacıyla hazırlanmıştır. *Söylev*, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile başlar, Milli Mücadele yılları (1919-1922) uzun şekilde ve ayrıntılarıyla anlatılır. Milli Mücadele sonrası dönem (1922-1927) daha kısa anlatılmıştır. Burada, Atatürk'ün, sağlığının bozulması nedeniyle, *Söylev*'in bu kısmını, tasarladığından daha kısa tuttuğu düşünülebilir. Amasya bildirgesi, Erzurum ve Sivas kongreleri, İstanbul'da birbirini izleyen hükümetlerle ilişkiler, TBMM'nin açılması, çalışmaları, cephelerde savaş, iç ayaklanmalar, Büyük Zafer ve Lozan barış görüşmeleri, saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı, muhalefet hareketleri vd. etkileyici bir dille anlatıldığı *Büyük Söylev*, cumhuriyetin yaşatılması için gençliğe ve gelecek kuşaklara görevlerini hatırlatan "Gençliğe Sesleniş" bölümü ile sona erer.

Büyük Söylev, temelde Milli Mücadele'nin askeri, siyasi ve diplomatik tarihidir. Atatürk *Söylev*'i hazırlarken, tam bir nesnellikle davranmış, tarih yazımında nesnelliğin öncülüğünü yaparak, anlattığı her olgunun belgesini kitaba eklemiştir. Bu niteliğinden dolayı *Büyük Söylev*, aynı zamanda bir toplumbilim klasiğidir. *Büyük Söylev*'in kuskusuz ki en önemli noktası, Atatürk'ün yaşam felsefesinin en iyi anlaşıldığı, cumhuriyetin gençliğe emanet edildiği "Gençliğe Sesleniş" bölümüdür. Sürekli devrimin, ilerleme ve yinelemenin güvencesi olarak gençliğin görülmesi, tarihi geçmişte arayan değil, gelecekte gören bir bilgeliğin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

Büyük Söylev'in iki önemli özelliğini, okunduğu yer ve okunduğu tarih oluşturur. *Büyük Söylev*, 15 Ekim 1927'de toplanan CHF kurultayında okunmuştur. Bu kurultay gerçekte CHF'nin ilk kurultayıdır. Fakat Atatürk'ün önerisiyle, Sivas Kongresi, Birinci Kurultay olarak kabul edildiğinden, anılan kurultaya ikinci kurultay denmiştir. Sonraki kurultaylar da, Sivas Kongresi Birinci Kurultay olarak hesaplanmak suretiyle numaralandırılmıştır. Bu noktada, Atatürk'ün *Büyük Söylev*'i niçin TBMM'de değil de CHF Kurultayı'nda okuduğu sorusu önem kazanmaktadır.

Birinci ve İkinci Millet Meclisleri, aslında Atatürk'ün önemli çatışmalar yaşadığı

meclislerdir. Cumhuriyet Halk Fırkası, Meclisle rahat çalışabilmek için kurulmuş bir örgüttür. Amaç, Meclis'i daha rahat denetleyebilmektir. Bilindiği gibi, ilkin *Müdafaa-i Hukuk Gurubu* olarak kurulan CHF, özünde Atatürk'ün partisidir. Meclis ise bu parti ile birlikte, baska görüşleri de bağrında barındıran, daha çeşitli bir yapıya sahiptir. Bu noktada *Büyük Söylev*'in niçin Mecliste değil de CHF kurultayında okunduğu da kendiliğinden anlaşılmaktadır: Atatürk, *Büyük Söylev*'ini, kendisine inananlara, kendisini izleyenlere okumuştur. Kendisine muhalif olanlar, çok özel bir nitelik taşıyan bu hesaplaşmanın hedefidirler. Bu nedenle *Büyük Söylev*, bir **Meclis** belgesi değil, bir **Parti** belgesidir.

Büyük Söylev'in okunuş tarihi de dikkatle seçilmiş bir zamanlamaya işaret eder. Olaylara genel olarak bakıldığında, 1925 yılı Şubat ayında başlayan Şeyh Sait ayaklanması, Takriri Sükûn Yasası'nın çıkarılmasının ve İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasının nedeni olur. Şeyh Sait ayaklanmasının başlaması ile, İstiklal Mahkemeleri'nin kurulması arasında ise, maliye devrimlerinin en önemlisi yapılır ve âşar vergisi kaldırılır. Bu arada Terakkiperver Fırka kapatılır. Bu siyasi gelişmelerin ardından bir seri devrim birbirini izler; şapka devrimi, giysi devrimi, tekke ve zaviyelerin ve türbelerin kapatılması, tarikatların yasaklanması, Hukuk Mektebi'nin açılması, Danıştay'ın yeniden örgütlenmesi, 1925 yılındaki atılımlardır. 1926 yılında ise, takvim ve saat değiştirilir, Yurttaşlık Yasası, Türk Ceza Yasası ve Borçlar Yasası kabul edilir, Kabotaj Yasası çıkartılır. Bütün bu gelişmeler, İstiklâl Mahkemeleri'nin gölgesi altında gerçekleştirilir.

Bu arada, İzmir suikasti nedeniyle bir çok eski İttihatçı ve Terakkiperver Fırka ileri geleni yargılanır bazıları idam edilir. 1927 yılının Mart ayında *İstiklâl Mahkemeleri* kaldırılır. 30 Haziran'da, 12 Temmuz'da yürürlüğe girmek üzere Atatürk askerlikten ayrılır. Temmuz ayı başlarında, 1919'da ayrıldığı günden sonra, bir anlamda küskün olduğu İstanbul'a ilk kez gider. 8 Eylül'de ise bir kalp rahatsızlığı geçirir ve bu arada karaciğerinden rahatsız olduğu ortaya çıkar.

Bu zaman dizisinden anlaşılacağı gibi, 1925-1927 yılları, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ana strüktürünün oluşumu için öngörülen bir çok temel atılımın "tepeden inme" yapıldığı yıllardır. Bir anlamda *Büyük Söylev*'in okunuşu, bu dönemin bitişini simgeler ve Atatürk için *Büyük Söylev*, bir anlamda "hesaplaşma", bir diğer anlamda ise "hesap verme"; ama daha önemlisi, yeni devleti ve yeni toplumu biçimlendirmekte araç olarak kurmuş olduğu Partisine, "izleyeceği yolu gösterme"dir.

Atatürk'ün altı günde, toplam 36 saat 30 dakikada okuduğu *Büyük Söylev*'i ilk kez aynı yıl Arap harfleriyle biri lüks, diğeri ikinci kalite olmak üzere iki şekilde ve metin ile belgeler ayrı ayrı olmak üzere iki cilt halinde basılmıştır (Res. 1). Yine aynı yıl, Leipzig'de metin kısmı, Fransızca olarak da yayınlanmıştır (Res. 2; Belgeler bölümünün Fransızcası da yine aynı yayınevi tarafından, yine 1929'da, *Documents Relatifs au Discours du Ghazi Moustafa Kemal Pacha* başlığıyla yayınlanmıştır).

Büyük Söylev'in Arap harfli ilk baskısı, Türk harflerinin kabulünden sonra yeni yetişen nesil için doğrudan doğruya faydalanılamaz hale geldiğinden, Milli Eğitim Bakanlığı'nca 1934'de yeni alfabeye üç cilt olarak yeniden bastırılmış (Res. 3), 1938'de de yalnız *Söylev* kısmı bir cilt halinde birleştirilerek, Cumhuriyet'in on beşinci yıl dönümünde çok ucuz bir fiyatla okuyucuya sunulmuştur (Res. 4). Bu baskının tükenmesinden sonra ise, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı *Türk Devrim Tarihi Enstitüsü*'nün hazırladığı nüsha ilk kez 1950-1952 yılları arasında yayınlanmış, üç ciltte toplandığı anlaşılan bu nüshanın, baskı sayısı belirtilmeden değişik tarihlerde basımı yapılmıştır (Res. 5). *Büyük Söylev*'in Türk Dil Kurumu'nda ilk kez 1963/1964'de (Res. 6), Türk Tarih Kurumu'nda ise ilk kez 1975'de baskıları yapılmış (Res. 7), daha sonra ise *Büyük Söylev*, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun yanı sıra, özellikle orta öğretime yönelik olarak, kişilerce de üzerinde çalışılarak,

bir çok kez basılmıştır (Res. 8, 9a, 9b).

Bu baskılardan, araştırmacılar için 1927 baskısından sonra en önemlisi kuşkusuz ki 1934'de basılanıdır. Ayrıca, 1963'de Türk Dil Kurumu tarafından basılan nüsha, Türkçe'nin gelişimi ve değişiminin izlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu değişim ve gelişimin önemi en iyi, 1981-1989 yılları arasında üç cilt olarak Türk Tarih Kurumu'nca basılmış olan nüshada görölmektedir. Bu nüshada, sol taraftaki sayfalarda, 1934 nüshası, sağ taraftaki sayfalarda ise Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı sadeleştirilmiş nüsha (bazı düzelmelerle) yer almaktadır. Bu özellik, *Büyük Söylev*'in bu nüshasına, bir anlamda çift dilli bir yapıt özelliği kazandırmaktadır.

Söylev'in bu gün en çok tanınanı ise, bu günkü biçimiyle ilk kez 1978 yılında yayınlanmış olan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun titiz çalışmasının ürünü olan üç ciltlik nüshadır. Bu nüshada *Büyük Söylev*'in metin kısmı tek ciltte toplanarak öncelikle yayınlanmış, üçüncü cildi oluşturan "Belgeler" bölümü ise ilk kez 1981'de basılmıştır. Kısa sürede baskı sayısı onbinleri bulan ve 19 yılda 30 baskı yapan bu nüsha ile *Büyük Söylev*'in bütün metin ve belgeleri Velidedeoğlu tarafından yeniden gözden geçirilmiş, özetlenmiş ve düzenlenmiştir. Bu nüsha Velidedeoğlu ile o denli bütünleşmiştir ki, 1978'de yapılan 2. baskıda kapak ve iç kapakta görölen "Kısaltarak basıma hazırlayan: Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu" (Res. 9a), 1997'deki 30. baskıda artık, " Basıma hazırlayan: Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu"na dönüşmüştür (Res. 9b). Biraz dikkatsiz bir okurun kolaylıkla *Büyük Söylev*'in orjinal metninin günümüz Türkçesi'ne çevirilmiş hali olarak düşünebileceği (ki kitap orta dereceli okullara kaynak kitap olarak tavsiye edilmiştir ve bir orta öğrenim öğrencisinin - hatta öğretmeninin - her zaman aradaki farkı ayırt edemiyebileceğini göz önüne almak gerekir) 30. baskıda, 2. baskıdaki "kısaltma" ibaresi ancak telifle ilgili olarak, "Özetleme ve bölümlenme biçimi konusundaki telif hakkı saklıdır" notundan anlaşılabilinmektedir (yayınevinin bu bibliografik hatayı bir sonraki baskıda düzelterceğini umut ediyoruz).

KAYNAKÇA

Atatürk, Mustafa Kemal, *NuÖup / ÇÁzĐ MuÖÖafÁ KemÁl Öarafından*, Ankara: 1927. 543 s.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Discours du Ghazi Moustafa Kemal : Président de la République turque; Octobre 1927*, Leipzig: K.F.Koehler Verlag, 1929. 677 s.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk : Gazi Mustafa Kemal Tarafından Cumhuriyet Halk Partisinin 15-20 Teřrinievel 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresinde söylenmiştir*, İst.: Devlet Matbaası, 1934.

1 :.....s.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk : Gazi Mustafa Kemal Tarafından Cumhuriyet Halk Partisinin 15-20 Teřrinievel 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresinde söylenmiştir*, İst.: Devlet Basımevi, 1938. 658 s.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk / Kemal Atatürk*. Haz.: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İst.: Maarif Basımevi, 1959.

- 1 : 1919-1920. 432 s.
- 2 : 1920-1927. 433-898 s.
- 3 : Vesikalar. 899-1280 s.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Söylev (Nutuk)* / [Haz.]: Mehmet Tuğrul, Salâh Birsnel, Cahit Öztelli (vd.), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; 220, 1978.

- 1 :s.
- 2 :s.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Söylev* / Kısaltarak basıma haz.: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, 2. bs., İst.: Çağdaş Yayınları, 1978.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk (Söylev)* / Atatürk. Haz.: Nurer Uğurlu yönetiminde kurul, İst.: Örgün Yayınları, 1980.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk - Söylev : Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Büyük Kongresinde söylenmiştir* / Gazi Mustafa Kemal (Atatürk). Yay. haz.: İsmail Arar, Uluğ İğdemir, Sami N. Özerdim, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları; XXIII, 2.

- 1 : 1919-1920. - 1981. xvi, 577 s.
- 2 : 1920-1927. - 1984. xvi, 584-1197 s.
- 3 : Vesikalar/Belgeler, 1989. - vi, 1202-1947 s. ISBN 975-16-0140-1 (Tk.)

Atatürk, Mustafa Kemal, *Söylev - Nutuk* / Gazi Mustafa Kemal Atatürk. Günümüz diline çevirip basıma haz.: Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İst.: Çağdaş Yay.

- 1-2 : 30. bs., 1997. 416 s.
- 3 : 6. bs., 1997. 299 s.

"Büyük Söylev'in 70. yılı : Tarihi yaşadığı gibi yazdı", *Cumhuriyet*, (15 Ekim 1997) s. 3.

Koçak, Cemil, "Siyasal Tarih (1923-1950)" *Türkiye Tarihi ; 4: Çağdaş Türkiye; 1908-1980* / Yayın yön.: Sina Akşin, 4. bs., İst.: Cem Yay., 1995. 624 s. ISBN 975-406-566-7.

Kongar, Emre, *Atatürk Üzerine*, İst.: Hil Yay., 1983. 179 s.

Ozankaya, Özer, "Söylev'de Sergilenen 'Kurtuluş' stratejisi", *Cumhuriyet*, (15 Ekim 1997) s.2.

Soner, Şükran, "Söylev gelecek kuşaklar için yol göstericidir", *Cumhuriyet*, (15 Ekim 1997) s. 3.

"Söylev", *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, 21 (1986) s. 10739.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, "Atatürk'ün Temel Kitabı : Nutuk; Cumhuriyetimizin kuruluş Tarihi", *Cumhuriyet Kitap*, (1994) 247 s. 3.

RESİMLER

- Res. 1: *Büyük Söylev*'in 1927'deki Arap harfli ilk baskısının iç kapak sayfası ve Atatürk resmi
- Res. 2: *Büyük Söylev*'in 1927'de Leipzig'de yapılan Fransızca baskısının iç kapak sayfası ve Atatürk resmi.
- Res. 3: *Büyük Söylev*'in 1934 baskısının birinci cildinin iç kapak sayfası ve Atatürk resmi.
- Res. 4: *Büyük Söylev*'in 1938 baskısının iç kapak sayfası ve Atatürk resmi.
- Res. 5: *Büyük Söylev*'in 1959'da basılan 3 ciltlik nüshasının iç kapak sayfaları.
- Res. 6: *Büyük Söylev*'in TDK tarafından 1963 yılında yayınlanan nüshasının yedinci baskısının (1978) birinci cildinin kapağı ve Atatürk resmi.
- Res. 7: *Büyük Söylev*'in TTK tarafından 1981-1989 yılları arasında yayınlanan nüshasının iç kapak sayfaları.
- Res. 8: *Büyük Söylev*'in Nurer Uğurlu yönetimindeki kurul tarafından hazırlanan nüshasının kapağı.
- Res. 9a: *Büyük Söylev*'in H.V. Velidedeoğlu tarafından kısaltılarak hazırlanan nüshasının ikinci baskısının kapağı.
- Res. 9b: *Büyük Söylev*'in H.V. Velidedeoğlu tarafından kısaltılarak hazırlanan nüshasının 1 ve 2. ciltlerin otuzuncu baskısının, 3. cildinin altıncı baskısının kapakları ve Atatürk resmi.

Kitap Gazetesi, 7 (1998) 78, ss. 3-4.